

Počátek historických změn naší doby
FRANTIŠEK ZICH

 Vysoká škola politická ÚV KSČ,
 Praha

Naše století je charakterizováno nástupem do epochy přechodu lidstva od kapitalismu ke komunismu. Přejít k nové společensko-ekonomické formaci, která neoptimálněji a v zájmu celého lidstva organizuje působení reálných společenských sil, opírajících se o výsledky vědeckotechnické revoluce, je složitým, mnohohvrstevným a dynamickým procesem. Neuskutečňuje se rovnoměrně, není ani záležitostí krátkodobého převratu či jednorázové akce. Jde v pravém slova smyslu o komplexní společenský proces, jehož zdroje vznikaly hluboko ve výrobních vztazích předcházejících společenských formací a na jejichž základě se postupně konstituovala revoluční síla současných dějin — dělnická třída. Revolučnost této třídy není abstraktní vlastnost daná jí zvnějšku. Vyrůstá z konkrétně historických podmínek každodenního života, z její každodenní účasti ve výrobních procesech, z jejího nesmiřitelného vztahu ke kapitálu. Revolučnost třídy má vždy specifickou formu, obsah a intenzitu, odpovídající konkrétní historické situaci. Trvalost revolučnosti dělnické třídy pramení z postavení jejich příslušníků ve výrobních vztazích, které určují její sociální pozici. Je proto stálým zdrojem společenského pohybu a nejvýznamnější sociální silou soudobých dějin.

Velká říjnová socialistická revoluce rozhodujícím způsobem dynamizovala procesy změny společensko-ekonomických formací a ovlivnila zásadním způsobem vývoj veškerého lidstva. Je nesporně největší událostí tohoto století právě tím, že poprvé v historii se v čele revolučních přeměn společnosti objevuje ta sociální třída, která nemá zájem jen na osvobození sama sebe, ale která proto, aby osvobodila sebe musí osvobodit celé lidstvo.⁽¹⁾ Proletariát se stal novým historickým subjektem, který se, v souladu se svými zájmy boje proti vykořisťování, postavil do čela revolučního řešení rozporu mezi společenským charakterem výroby a kapitalistickým způsobem přivlastňování vytvořených hodnot. Imperialismus, který — ve snaze přerozdělit svět — způsobil na počátku tohoto století válku, jež stála statisíce životů, prokázal plně svoji sobeckou a utlačovatelskou podstatu. Přinesl široký rozvoj materiálních podmínek, výroby, vyvolal však komplex nesmiřitelnosti společenských rozporů a konfliktů, z nichž dozrála revoluční situace. Rusko se v dané historické situaci ukázalo být nejslabším článkem imperialismu, rozpory doby se zde vyhroutily nejostřeji. To byly objektivní podmínky, kdy ruský proletariát vedený marxistickou politickou stranou povstal proti kapitálu, aby v hrdiněm boji vytvořil poprvé v dějinách proletářský stát.

Nezbytnou podmínkou tohoto revolučního činu byla existence politické strany proletariátu, která se stala páteří a organizační základnou hnutí. Strana

(1) K. Marx v úvodu knihy *Ke kritice Hegelovy filozofie práva* v souvislosti s odpovědí na otázku německé emancipace uvádí: Jde o vytvoření třídy, která si nedělá „nárok na žádné zvláštní právo, protože se na ní nepáše žádné zvláštní bezprávi, nýbrž bezprávi vůbec, ve vytvoření sféry, která se už nemůže odvolávat na nějaký historický titul, ale jen na lidský titul...“ [Marx-Engels 1976 : 23].

pod vedením V. I. Lenina, poučená z historických zkušeností dlouhodobého boje proletariátu s kapitálem, energicky a promyšleně organizovala nejlepší a nejvyspělejší představitele dělnické třídy i všech ostatních pracujících. Vy-
cházel z důsledně z dialektickomaterialistických metodologických pozic a umož-
nila tím, aby si proletariát osvojil teorii revoluční změny světa, aby plně po-
chopil svoje postavení a historickou úlohu.(2) Stát diktatury proletariátu,
vzniklý z vůle pracujících mas, zahájil před sedmdesáti lety cestu k nové,
spravedlivější společnosti. Je to cesta velmi složitá. Nová povaha sociální
organizace je již od svých dětských let vystavena neustálým tvrdým a nevy-
bíravým útokům všech reakčních sil světa. Budování nové společnosti bylo
rovněž poznamenáno řadou vnitřních rozporů, silným třídním bojem a řa-
dou i subjektivních problémů. Přesto socialismus krok za krokem postupoval
vpřed. Nastolení moci pracujících přineslo nebývalý rozvoj ekonomiky. Ze
zaostalé feudální země vznikla moderní, vyspělá průmyslová velmoc. Byly
vyřešeny složité sociální problémy, nebo vytvořeny podmínky pro jejich
řešení, došlo k nebývalému rozvoji kultury. Velká říjnová socialistická
revoluce „nastartovala“ všechny pokrokové hluboce lidské procesy v oblasti
formování socialistických společenských vztahů, rozvoje výrobního potenciálu,
rozvoje vědy, umění a vzdělanosti. Vznikla nová neantagonistická sociální
struktura společnosti. Přinesla nové formy a podněty pro oblast správy státu,
rozvoj demokracie, nové projevy společenské aktivity mas. Rozhodujícím
způsobem poznamenala celý současný svět. Proto je možno oprávněně kon-
statovat, že: „Nynější sociálně politický charakter světa je zákonitým vý-
sledkem historického procesu, který se zrodil z Října“ [S revoluční 1987 : 4].
Společenský řád nastolený Velkou říjnovou socialistickou revolucí prokázal
svoji sílu ve vítězném boji proti fašismu. Jeho myšlenky zapustily kořeny
v řadě dalších zemí světa, a tam kde byly příslušné podmínky, vznikly další
socialistické země, v jejichž čele stojí vlády pracujícího lidu. Světová socia-
listická soustava je v současné době mocnou silou světového pokroku a roz-
hodující oporou mírových sil světa.

Sedmdesáté výročí Října prožívá Sovětský svaz, socialistické země a všech-
ny pokrokové síly v duchu věčného, realistického pohledu na úspěchy socia-
listické přeměny světa a s vědomím úkolů, které stojí před lidstvem v sou-
vislosti s nezbytností odvrácení hrozby nukleární války. Událostí mimořádného
významu, která otevřela kvalitativně novou etapu dalšího rozvoje, byl XXVII.
sjezd KSSS. Jeho základní dokumenty vycházejí z vědecky důsledné a str-
ničky principiální analýzy všech hlavních oblastí a problémů soudobé epochy.
Sjezd přijal novou redakci programu dalšího budování socialismu v Sovětském
svazu a na základě věčného kritického rozboru dosaženého stavu i analýzy
příčin určité stagnace, k níž ve vývoji sovětské společnosti v posledním de-
setiletí došlo, zformuloval základy strategie společenské přestavby. Důsledná
realizace závěrů XXVII. sjezdu KSSS, jejíž výsledky již dnes můžeme sle-
dovat, přinese řešení všech nazrálých ekonomických, sociálních problémů,
přispěje ke zkvalitnění politického systému socialistické společnosti cestou
rozvoje socialistické demokracie a v neposlední řadě se již dnes stává mocným
podnětem pro rozvoj teorie vědeckého socialismu.

Strategie přestavby se v tomto procesu stala specifickou formou uskuteč-
ňování socialistické revoluční cesty. Její nezbytnost pregnantně vyjádřil M.
Gorbačov na lednovém plénu ÚV KSSS. „Naše úspěchy jsou nesmírné a ne-
sporné a sovětské lidé jsou na ně právem hrdí. Jsou pevným základem pro

(2) K. Marx: „Jako filozofie nachází v proletariátu svou *materiální zbraň*, tak nachází proletariát ve filozofii svou duchovní zbraň...“ [Marx–Engels 1976 : 24].

realizaci nynějších plánů a našich záměrů do budoucnosti. Ale strana musí vidět život v celé jeho šíři a složitosti. Žádné, ani ty největší úspěchy nám nesmějí zastínit ani rozpory ve vývoji společnosti, ani naše chyby a přehmaty“ [O přestavbě 1987 : 3]. Ztráta tempa růstu a některé negativní, socialismu cizí jevy si vyžádaly důslednou analýzu způsobu řízení sovětské společnosti. Výsledky této analýzy spolu s věrností komunistickým ideálům a zodpovědností v boji za mír a sociální spravedlnost na celém světě přivedly sovětské komunisty k rozhodnutí o nezbytnosti přestavby společnosti. Je předpokladem i nástrojem pokračování cesty velkého Října.

Při hledání odpovědnosti za vznik příčin, které vedly ke ztrátě tempa rozvoje země, hromadění potíží a problémů bylo konstatováno, že svůj podíl zde má rovněž zaostávání teoretické fronty, teoretické práce a myšlení. „Teoretické představy o socialismu zůstaly v mnohém na úrovni 30.—40. let, kdy společnost řešila docela jiné úkoly. Rozvíjející se socialismus, dialektika jeho hybných sil a rozporů i skutečný stav společnosti nebyly předmětem hlubokého vědeckého bádání“ [O přestavbě 1987 : 3]. Z vědy se ztratila diskuse a tvůrčí myšlení a převládalo autoritativní posuzování problémů, které pak nemohly být víc než komentovány. To vše nepřispívalo k rozvoji vědy, znemožňovalo její účast na řešení vážných otázek společenského vývoje.

Dialektika procesů socialistické výstavby a boje za světový mír a pokrok, jak je v dokumentech XXVII. sjezdu KSSS rozpracována do nových akčních záměrů, vyžaduje plnou, každodenní a systematickou účast všech hybných sil společnosti. Předpokládá rovněž neustálou vědeckou, kritickou reflexi každého kroku na cestě realizace strategické linie, přestavby a urychlení sociálně ekonomického rozvoje. Vyžaduje zobecňování pozitivních zkušeností, exaktní stanovení příčin negativních jevů, rozvoj teorie a v neposlední řadě posilování jejích prognostických funkcí. Zde nacházejí mohutné podněty pro zdokonalení své práce všechny vědní obory marxismu-leninismu. Mimořádné „společenské objednávky“ v této souvislosti vznikly pro další práci v oblasti marxisticko-leninské sociologie. Také její vývoj v Sovětském svazu byl v minulosti poznamenán celkovým způsobem práce společenských věd. Velmi pregnantně to charakterizuje T. Zaslavská v článku uveřejněném v sovětské Pravdě.⁽³⁾ Peripetie, jimiž procházel vývoj sociologie v socialistických zemích, jsou nám velice důvěrně známé. Vlekla diskuse o povaze předmětu, funkcích této vědy, která byla spojena se značnou dávkou nedůvěry ze strany ostatních společenských věd i pracovníků decizních orgánů, skutečně způsobily její zpoždění a potřebami praxe. Nicméně situace na úseku rozvoje marxistické sociologie ukazuje, že přesto byly vytvořeny teoretické, metodologické i praktické předpoklady pro to, aby tato věda mohla v příštím období mnohem účinněji zkoumat sociální procesy, a aby výsledky tohoto poznání efektivně vstupovaly do praxe. Výsledky poznání souvislosti sociálního rozvoje, poznatky o sociální struktuře socialistické společnosti, způsobu života, vývoje socialistického vědomí apod., tvoří všeobecně dobré předpoklady pro povznesení badatelské práce na úroveň současných potřeb. Nesporně je však třeba souhlasit s T. Zaslavskou, že chybí koordinovaný a účinný dialog mezi sociologií a praxí, který by mohl přinést řadu podnětů pro zdokonalení řídicí práce. K zlepšení této situace je třeba, aby na jedné straně pracovníci řídicí sféry plně docenili úlohu sociologického poznání a na druhé straně musí sociologové

(3) „I když většina sociologických výzkumů je zaměřena na pomoc praxi, je reálná účast sociologů na řízení malá. Upřímně řečeno, těžko bychom uvedli rozhodnutí shora, jež by se týkalo základních zájmů mnoha sociálních vrstev a skupin, jež by vycházela z předem uskutečněného spolehlivého sociologického výzkumu. Opačné příklady však hledat nemusíme“ [Zaslavská 1987 : 29].

zvýšit účinnost a spolehlivost a také komunikabilitu svých doporučení pro praxi.

Pro metodologii marxisticko-leninské sociologie je významné zdůraznění kontinuity všech základních teoretických a politických koncepcí socialismu, jak to zdůraznil M. Gorbačov v projevu k návrhu nové redakce programu KSSS.

Jestliže je dnes oprávněně kritizováno určité zaostávání teorie, neznamená to změnu základních metodologických principů dialektického a historického materialismu, jež jsou ověřovány historickým vývojem. Předmětem nespokojenosti je způsob rozvoje společenské vědy ve vztahu k potřebám praxe. Kontinuita v teorii a základních metodologických principech je výrazem věrnosti tradicím Velké říjnové socialistické revoluce, důkaz promyšlenosti současné politické orientace, který objasňuje obsah přestavby v kontextu mírového vývoje i dalších perspektiv. „Otázka kontinuity ve vývoji teorie a programových zásad strany je otázkou její teoretické principiálnosti a důslednosti, její věrnosti marxismu-leninismu“ [Gorbačov 1986 : 396]. Proces společenské přestavby není tedy z hlediska této metodologie odklonem ani od teorie, ani od praxe výstavby socialismu, je specifickou etapou, směřující k plnému využití všech dosud vytvořených potencií.

Respektování kontinuity v teoretické rovině vyžaduje, jak zdůrazňuje M. Gorbačov, její současný intenzivní rozvoj na základě poznání historických zkušeností. Požadavky přestavby ve spojení s úkoly urychleného rozvoje ekonomické a sociální sféry společnosti ukazují, že sociologické poznání zaostává zejména v oblasti zkoumání zákonů vývoje a fungování sociální sféry socialistické společnosti a jejich souvislostí s ekonomikou a politikou. Otázky sociální struktury, sociálního vývoje a změny byly v minulosti intenzivně zkoumány, avšak v duchu oné „zakřiknuté“ metodologie, vycházející z nedostatků v rozvoji teorie výstavby socialismu, neumožňují hlubší poznání společenských rozporů ani stupně jejich vyhraněnosti a konfliktnosti. Jak k tomuto „zakřiknutí“ však může dojít?

V závislosti na metodologické koncepci, jež má své sociální determinanty, si společenská věda obecně všimá různých stránek společenského pohybu, a to podle své oborové specifiky. Zkoumá různé formy sociální změny, usiluje o poznání jejích příčin a směřuje k exaktnímu definování zákonů společenského vývoje. Samo poznání zákonů společenského vývoje zůstává však jen předpokladem, pokud si je neosvojí příslušný sociální subjekt a nevyužije je ve svém praktickém jednání. V složité sociální determinovanosti společenskovědního poznání se vyjevují hlavní problémy těchto věd. Jejich přístupy, výsledky a aplikace jsou podmíněny skupinovými zájmy a v obecné rovině jsou vždy rozhodujícím způsobem modifikovány zájmy vládnoucí třídy. Z toho plynou problémy kritériální povahy i možnosti využití společenských funkcí vědy. Není novým konstatováním, že společenské funkce vědy jsou nejvíce ovlivňovány politikou. Správné pochopení obsahu a míry političnosti společenské vědy je mimořádně významným faktorem, jenž ovlivňuje nejen bezprostřední využití jejích výsledků. Politická situace, způsob realizace politiky utvářejí, často velmi dlouhodobě, celou konkrétní badatelskou zaměřenost, hodnocení, kvalitu i způsob prezentování výsledků. Formují i osobnosti vědeckých pracovníků, na nichž především záleží, zda a jak budou zkoumány klíčové problémy společenského vývoje a jak budou výsledky tohoto poznání moci být využity v praxi. Složitost zde spočívá v tom, že při poznávání společenských jevů musí věda současně plnit i kritickou funkci ve vztahu k politické sféře a nutně se proto dotýká i určitých zájmů politických

kých struktur společnosti. Tuto složitost řeší vědci v souladu s podmínkami, jež koneckonců dává sama politická sféra, s povahou své vědy a v souladu se svým osobním zaměřením. Popisnost a abstraktnost společenských věd, jež byly nejednou oprávněně kritizovány stranickými orgány, jsou z tohoto hlediska důkazem toho, že se společenskovědní pracoviště a jednotliví vědci nevyrovnali optimálně s úkoly, které na ně byly kladeny. Signalizují ovšem rovněž fakt, že společensko-politické podmínky pro práci vědy nebyly z tohoto pohledu v minulém období optimální. Za této situace dochází k deformacím stranického přístupu ve společenských vědách. Političnost se z větší části transformuje do následného teoretického zdůvodňování společenské situace a souhlasného komentování opatření decizních orgánů. Spolu s tím se zpravidla přehlíží a zjednodušují negativní společenské jevy, nejsou chápány v dialektice jejich konkrétních příčin, ale spíše jako produkty vnějších vlivů či „pozůstatky minulosti“. Vědecká produkce se pak poněkud přesouvá do apologetické roviny. Ve vědecké práci to přináší nedostatky v rozvoji teorie, potlačení zdůvodněné prognostické činnosti a již zmíněnou popisnost, popřípadě — což v sociologii není běžné — únik k historizování. Na jedné straně pak roste oprávněná nespokojenost s výsledky vědy a na straně druhé u vědců samotných roste nespokojenost s vlastní prací a s využíváním výsledků jejich práce. Skepse, pragmatismus, nedostatek chuti se angažovat a obětovat čas a síly pro poznání jak řešit složité sociální problémy, to jsou rysy, jež konstatujeme v práci zejména části mladší generace společenských vědců. Za této situace není ani překvapující, že jsou znovu, v nové podobě nastolovány staré spory o smyslu hodnocení ve společenskovědních oborech, otázky její třídnosti a často je zpochybňován vědecký charakter těchto věd vůbec.

Mocným podnětem pro rozvoj společenských věd v celém jejich komplexu jsou závěry XXVII. sjezdu KSSS a úkoly a objednávky, které jsou formulovány přímo či nepřímo ve všech dalších dokumentech KSSS. Zde je společenská věda nejen vyzývána k aktivní účasti na procesu přestavby fungování společenského systému, ale je fakticky touto cestou rovněž rehabilitována jako nástroj vrcholného lidského poznání a předpoklad racionality a optimality vývoje celého světa. Stále více akcentuje dialektickomaterialistickou metodologii, kterou tak geniálně prakticky používal V. I. Lenin. Nejsou tedy náhodné časté odkazy na Leninovy práce, návraty k novému studiu jeho způsobu řešení složitých společenských, politických i vědních problémů, s nimiž se v současné době setkáváme. Z Lenina je třeba vyjít i při současném vymezování obsahu političnosti společenských věd. Lenin nikdy nechápal stranickost společenských věd, která je vlastním jádrem jejich političnosti, jako jejich naprostý soulad s politikou; energicky odmítal jakoukoliv apologetičnost a podbízivost společenských vědců. Vyžadoval, aby politika strany, při respektování konkrétní situace, vždy byla opřena o vědu, o vědecké poznání, vědecky zdůvodněné fakty a v této souvislosti si plně uvědomoval význam neustálého rozvoje vědeckého poznání, exaktnosti jeho teorie a argumentace. Stranickost ve vědě je napadána různými buržoazními a revizionistickými představiteli. Stranickost společenskovědního poznání je relativní v tom smyslu, že poznatky mohou být hodnoceny a využity z pozic různých sociálních subjektů. Objektivní stránka stranickosti vědeckého poznání je podmíněna jeho pravdivostí. Je závislá na povaze (pokrokovosti či reakčnosti) sociálních subjektů. Subjekt, který v souladu se svými zájmy usiluje o optimalizaci společenského uspořádání, o překonání třídních antagonismů a zásadních sociálních rozdílů, který při sledování těchto svých zájmů nejvíce v konkrétně historických podmínkách přispívá k vyřešení všech problémů, k zachování

a rozvoji lidského rodu a jeho kultury, naplňuje požadavek pokroku společenského vývoje. Má také největší zájem o pravdivost poznání společenské situace. Tímto sociálním subjektem, jak prokazují i současné převratné jevy společenské přestavby, je nově se vytvořivší socialistická pospolitost pracujících, jejíž jádro tvoří dělnická třída. Tento nový, složitý, vnitřně diferencovaný sociální subjekt se zmocňuje společenskovědního poznání a využívá je k zdokonalování společenského řízení a uskutečňování programu výstavby socialismu. Součástí procesů přestavby je proto také současné konstituování tohoto nového subjektu socialistické společnosti. Jeho identifikaci naše společenská věda zatím dostatečně neprovedla. Je to způsobeno jednak dnes již „tradičností“ pohledu na vývoj sociální struktury, spočívajícího v optice sblížování tříd a homogenizace společnosti, což komplikuje možnost exaktního poznání obecného a specifického. „Tradicionalismem“ je poznamenána i v podstatě opačná metoda zkoumání sociální struktury, zdůrazňující význam zachování, popřípadě potřebu prohloubení sociální diferenciace jako sociální motivace k výkonu (hlavně odměna, způsob života). Zdá se však, že s využitím konkrétních poznatků z obou těchto způsobů nazírání na sociální strukturu současné socialistické společnosti — neboť nejde z určitého hlediska o nic jiného, než o dva pohledy sociální analýzy — je třeba přesněji poznat celou sociální strukturu, její rozpornost i obrysy nového sociálního útvaru socialistické společnosti. Jsou jím ty skupiny tříd a vrstev, které jsou svou každodenní aktivitou nejbezprostřednější spojeny s reálným fungováním, stavem, potenci a dynamikou rozvoje výrobních sil a které zaujímají ve společensko-ekonomické organizaci práce takové pozice, jež jim umožňují tyto potence realizovat. Existence tohoto subjektu mimo jiné způsobuje, že se značně komplikuje vztah mezi sociální sférou a politikou. Pro potřeby účinného politického řízení je nezbytné hlouběji poznat zprostředkující vliv celé sociální sféry, její rozpornost odrážející se v nové povaze sociálních subjektů a v jejich vzájemných vztazích. Obsahem přestavby je rovněž proces integrace a hledání účinnějšího institucionálního vyjádření tohoto nového subjektu socialistické sociální struktury. Hlavní těžiště, obsah a jeho jádro tvoří dělnická třída v předních pracovních kolektivech, a to v nejtěsnějším spojení s inteligencí. Právě tyto struktury dělnické třídy plní úkoly spojené se strategií urychlování sociálně ekonomického rozvoje a spojování vědeckotechnického pokroku s přednostmi socialistických výrobních vztahů. Těmto otázkám věnuje velkou pozornost XVII. sjezd KSČ. V tvořivé činnosti, iniciativě a uvědomění lidu má socialistická společnost nevyčerpatelné zdroje. V jejich rozvíjení a využívání je základní cesta k tomu, aby se dále upevňovalo postavení pracujících člověka jako hospodáře ve své zemi [Sborník 1986 : 23]. Je třeba rozpracovat nové formy řízení a organizace, aby tato iniciativa byla optimálně využita v zájmu rozvoje celé společnosti.

Etapa společenské přestavby zahrnuje zvýšený zájem o sociální sféru socialistické společnosti. XXVII. sjezd KSSS konstatuje, že právě zde jsou realizovány výsledky ekonomické činnosti, jež se dotýkají zájmů pracujících, zde jsou ztělesněny nejvyšší cíle socialismu. Právě zde se také nejvíce a nejvýrazněji projevuje humánní podstata socialistického řádu, jeho kvalitativní odlišnost od kapitalismu [XXVII. sjezd KSSS 1986 : 43—44]. Sociální politika procesu přestavby sehrává mimořádně významnou úlohu. Je zaměřena nejen na další zdokonalování základních sociálních jistot, jež poskytuje socialistická společnost, ale stává se nástrojem účinného společenského řízení. Je součástí nového efektivnějšího mechanismu řízení, který je předpokladem urychlení hospodářského a sociálního rozvoje. Účinná sociální politika dále předpokládá, že bude prohloubeno vědecké poznání struktury, zákonitostí vývoje a půso-

bení celé sociální sféry. To je mimořádný podnět pro marxistickou sociologii. Především je nezbytné přesněji, než je tomu dosud v sociologické literatuře, identifikovat celý její obsah. Sociální politiku nelze redukovat jen na problematiku sociální struktury, tím méně jen na otázky sociální pomoci a sociální péče. Je nezbytné exaktně poznat vazby mezi všemi oblastmi sociální sféry, zejména pak vztah mezi způsobem života, dynamikou sociální struktury a procesy zdokonalování společenské organizace. Je třeba poznat sociální zdroje intenzifikace národního hospodářství a urychleného zavádění vědy a techniky do výrobních procesů. Tato složitá otázka není nastolována poprvé. Její úspěšné vyřešení však také předpokládá zkoumat jak působí mechanismus sociální spravedlnosti a jakého stupně v prosazení tohoto obecného principu socialistického vývoje je možno dosáhnout v současných podmínkách společenského rozvoje. Je třeba plněji pochopit procesy vzniku potřeb lidí, jejich zdrojů a přetváření v zájmy a jejich přechod v konkrétní jednání. Současně je třeba znát, jak působí zachování určitých zdrojů společenské diferenciaci, jakým způsobem je možno ji regulovat a jaké důsledky lze očekávat při určitých opatřeních realizovaných v této sféře.

K podnětům, jimiž je věda stimulována z oblasti procesů, které je nezbytné řešit při přestavbě fungování socialistické společnosti a které mají své kořeny hluboko v revolučním hnutí proletariátu, patří otázky zdokonalování demokracie celého společenského řízení. Strategii a praxi přestavby socialistické společnosti je v tomto ohledu možno chápat jako kvalitativně nový způsob realizace revolučního vývoje lidstva. Přestavba je vyvolána objektivní nutností překonat překážky, které brání uvolnění a působení všech pozitivních sil socialistické společnosti, a jež vytvořila aktivita pracujících během sedmdesátiletého vývoje socialismu. Znamená to, že je třeba vytvořit nový prostor pro iniciativu lidí. To v současné době předpokládá rozvoj socialistické demokracie v nových účinných formách. Je nezbytné odstranit některé byrokratické zábrany v této oblasti a překonat zdroje formalismu, jež snižují účinnost působení socialistických institucí. Demokracie není samoučelná, neznamená ani nekonečné diskuse, bez řešení, bez aktivity. V socialistických podmínkách má nadále třídní povahu. Předpokládá kritičnost, ale také věcnost a angažovanost v hledání cest a východisek a řešení problémů. Je tedy i výrazem spoluzodpovědnosti za společenské záležitosti, je projevem kolektivismu. Také z této oblasti pro sociologickou badatelskou práci plyne řada významných podnětů.

Ocenit význam Října pro revoluční přeměnu světa, pro budování spravedlivé lidské společnosti, pro společenskovědní sféru znamená plně se angažovat v poznání společenských procesů, obětovat všechny síly pro proniknutí k složitosti jejich vnitřních vazeb, pro rozvinutí tvůrčího myšlení při hledání optimálních mechanismů fungování všech sfér reálného socialismu. V neposlední řadě to vyžaduje prokazovat dostatek stranické a osobní statečnosti při prosazování poznatků a závěrů pravdivého poznání do praktické sféry.

Literatura

- Gorbačov, M.: *Vybrané projevy a stati*. Praha, Svoboda 1986.
Marx, K. — Engels, B.: *Vybrané spisy I*. Praha, Svoboda 1976.
O přestavbě a kádrové politice strany. Projev generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova na zasedání ÚV KSSS. Rudé právo 28. 1. 1987.
Sborník hlavních dokumentů XVII. sjezdu Komunistické strany Československa. Praha, Svoboda 1986.
S revoluční vytrvalostí pokračovat v díle Října. Rudé právo 14. 3. 1987.
Zaslavská, T.: *Přestavba a sociologie*. Moskva, Pravda, cit. podle ČTK — Zahraniční aktuality 6. 2. 1987.
XXVII. sjezd KSSS. Praha, Svoboda 1986.

Резюме

Ф. Зих: Начало исторических изменений нашего времени

Современный этап развития человеческого общества характерен переходом от капиталистической общественно-экономической формации к коммунистической. Исторической вехой стала Великая Октябрьская социалистическая революция в России. Новым историческим субъектом стал пролетариат, который в соответствии со своими интересами возглавил решение противоречия между общественным характером производства и капиталистическим способом присвоения. В сложном процессе социалистического строительства отсталая феодальная страна превратилась в современную промышленную великую державу.

Событием исключительной значимости, открывшем качественно новый, требовательный этап дальнейшего развития социализма, стал XXVII съезд КПСС. Он принял новую редакцию Программы КПСС и на основе критического анализа достигнутого положения сформулировал стратегию общественной перестройки. Здесь мощные стимулы для своей работы находят и общественные науки. При учете преемственности в теории и методологии марксистской социологии необходимо углубить ее познавательную и прогностическую деятельность. Необходимо преодолеть схематизм в изучении социальной структуры общества и последовательно вскрывать его противоречивость.

Марксистская социология является оценочной партийной наукой. Для того, чтобы она выполняла свои функции, она должна сохранять определенное расстояние от ежедневной практики и одновременно ее истинно изучать и итоги познания рассматривать в политических связях. Это касается, в частности, области исследования социальной структуры социалистического общества, в котором исторические преобразования, основанные Великим Октябрем, принесли формирование новых качеств социальных субъектов. Социология должна обращать повышенное внимание на всю социальную сферу социалистического общества и на процессы социальной обусловленности развития социалистической демократии.

Значение Великого Октября для преобразования мира состоит также в том, что он принес для развития общественных наук и какие новые знаменательные научные задачи выдвигает реализация коммунизма.

Summary

F. Zich: The Beginning of Historical Changes of Our Time

The present stage of the development of human society is characterized by the transition from the capitalist to the communist socio-economic formation. The Great October Socialist Revolution in Russia was the historical turning point. The proletariat has become the new historical subject; in keeping with its interests, it has assumed the foremost position in solving the contradiction between the social character of production and the capitalist mode of appropriation by way of revolution. In the complex process of socialist construction, the backward feudal country has grown into a big modern industrial power.

An event of extraordinary importance which has opened a new, qualitatively exacting epoch of the further development of socialism was the 27th Congress of the Communist Party of the Soviet Union. This has adopted a new redaction of the programme of the CP of the Soviet Union and, on the basis of a critical analysis of the state attained, formulated the strategy of social reconstruction. Here even the social sciences find powerful stimuli for their work. While respecting the continuity in the theory and methodology of Marxist sociology, its cognitive and prognostic activity must be intensified. It is also necessary to overcome the schematism in examining the society's social structure and consequentially to expose its inconsistencies.

Marxist sociology is a valuating party science. In order to fulfil its functions, it must keep at a certain distance from everyday practice and simultaneously subject it to truthful examination whose results must be conceived in the political context. This particularly applies to the research area concerned with the social structure of socialist society where historical changes launched by the October Revolution have brought forth the constitution of new qualities of social subjects. Sociology should devote more attention to the entire social sphere of socialist society and to processes of social conditioning governing the development of socialist democracy.

The significance of the October Revolution for the transformation of the world also consists in its contribution to the development of social sciences and in the new exacting scientific tasks connected with the realization of communism.